

OPERATSIOON „IRAAGI VABADUS“: KAS RELVASTATUD JÕU KASUTAMISEKS OLI ÕIGUSLIK ALUS?

René Värk

Sissejuhatus

Iraak on rahu ja julgeoleku ohustamise või rikkumise pärast olnud rahvusvahelise kogukonna tähelepanu all alates 1980ndatest. Esmalt toimus Iraagi-Iraani sõda, millele reageeriti külma sõja konteksti arvestades võrdlemisi loiult. Sõda ei toonud Iraagile loodetud kasu, vaid paiskas riigi majanduslikku viletsusse, mis omakorda ajendas teda pöörduma naabri vastu. Iraak arvas, et rahvusvaheline kogukond jääb taas passiivseks, kui ta ründab Kuveiti, et anastada selle rikkused ja võtta tagasi „põlised” Iraagi alad. See oli strateegiline viga, sest külm sõda oli lõppenud ja ida-lääne vastasseisu kadumine võimaldas Julgeolekunõukogul efektiivsemalt reageerida. Pärast mittesõjaliste meetmete ammendumist andis Julgeolekunõukogu riikidele loa kasutada relvastatud jõudu, et ajada Iraak Kuveidist välja ning taastada regioonis rahu ja julgeolek. Kuveit vabastati kiiresti, kuid Iraagi soovimatus täita talle pandud desarmeerimiskohustusi jäi olukorda regioonis endiselt pingestama.

Rahvusvaheline kogukond püüdis järgnevatel aastatel jõuda rahumeelse lahenduseni, kuni 2002. aastal hakkasid Ameerika Ühendriigid ja Ühendkuningriik kõnelema vajadusest rakendada tulemuste saavutamiseks sõjalisi meetmeid. Nad üritasid saada Julgeolekunõukogu luba, kuid viimase liikmed ei nõustunud seda andma ja soovitasid püüda lahendada olukorda poliitiliste vahenditega. Kuid Iraagis jäi olukord endiseks ja viimaks otsustasid liitlased (Ameerika Ühendriigid, Ühendkuningriik ja Austraalia) Iraaki rünnata. Nad leidsid, et 20. märtsil 2003 alanud invasioonile andis õiguspärasuse Julgeolekunõukogu varasem luba kasutada relvastatud jõudu. Rahvusvaheline kogukond oli valdavalt teist meelt ja pidas liitlaste invasiooni õigusvastaseks.

Relvastatud jõu kasutamine on rahvusvahelistes suhetes tundlik teema ja üks sõlmküsimusi ka rahvusvahelises õiguses. Siin on lähtekohaks Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni harta, mis ühelt poolt sisaldab laialdast relvastatud

jõu kasutamise keeldu¹, kuid teisalt tunnistab, et seda tohib kasutada individuaalseks ja kollektiivseks enesekaitseks ning Julgeolekunõukogu loal kollektiivse julgeolekusüsteemi raames².

Siinne artikkel analüüsib kolme omavahel seotud konflikti, milles Iraak oli üks osapooltest, ja otsib vastust küsimusele, kas 2003. aasta liitlaste invasioon ehk operatsioon „Iraagi vabadus” oli õiguspärane (jättes kõrvale poliitilised, moraalsed jms argumendid).

1. Eellugu

Operatsiooni „Iraagi vabadus” põhjused ja liitlaste õiguslikud põhjendused ulatuvad Iraagi-Kuveidi konfliktini (1990–1991), mille puhkemine oli omakorda seotud Iraagi-Iraani sõjaga (1980–1988). Seetõttu tuleb 2003. aasta sissetungi hindamiseks minna tagasi nende sündmuste juurde ning uurida, milline oli rahvusvahelise kogukonna poliitiline ja õiguslik reaktsioon Iraagi varasemale käitumisele.

1.1. Iraagi-Iraani sõda

Iraagi-Iraani sõda toimus valdavalt külma sõja perioodil, mistõttu rahvusvaheline kogukond reageeris pehmelt ja aeglaselt. Sõja puhkedes arutas Julgeolekunõukogu olukorda ning kutsus osapooli üles lõpetama vaenu-tegevust ja lahendama erimeelsusi rahumeelselt³. Seejuures ei antud Iraagi agressiivsele käitumisele õiguslikku hinnangut ega mõistetud seda hukka. Kui 1982. aastal suutis Iraan tõrjuda Iraagi üksused oma territooriumilt välja, tegi Julgeolekunõukogu kahel korral ettepaneku sõlmida vaherahu⁴. Kaotusseisu jäänud Iraak nõustus, kuid võidukas Iraan keeldus.

Olukord hakkas muutuma 1986. aastal, mil külma sõja aegne olukord hakkas tasapisi ümber kujunema, ning Ameerika Ühendriikide ja Nõukogude Liidu paranenud suhted võimaldasid ka Julgeolekunõukogul paremini toimida. Järgmises resolutsioonis mõisteti hukka tsiviilisikutele ja -objektidele põhjustatud ulatuslik kahju ning keemiarelvade kasutamine. Lisaks kritiseeris Julgeolekunõukogu (küll kaudselt) mõlemat osapoolt, taunides „algseid tegusid, mis viisid konflikti puhkemiseni” (Iraak) ja „konflikti jätkumist”

¹ ÜRO harta, artikkel 2 (4),

² ÜRO harta, artiklid 51 ja 42.

³ SC Res 479, 28 September 1980.

⁴ SC Res 514, 12 July 1982; SC Res 522, 4 October 1982.

(Iraan).⁵ Sõda eskaleerus sama aasta lõpus ja viimaks, juulis 1987, leidis Julgeolekunõukogu, et Iraagi-Iraani sõda on „rahu rikkumine“ ehk tegemist on ühega kolmest olukorrast, mis võib käivitada kollektiivse julgeolekusüsteemi⁶. Viimane võimaldab Julgeolekunõukogul kasutada nõudlikumat tooni ning vajadusel kasutada sunnimeetmeid, mis on õiguslikult siduvad nii konfliktiosalistele kui teistele riikidele. Kõnealuse sõja kontekstis muutus Julgeolekunõukogu resoluutsemaks (enam ei kutsunud osapooli üles lõpetama vaenutegevust, vaid lausa nõuti seda) ja ähvardas astuda „edasisi samme“ juhul, kui neid nõudmisi ei täideta. Läbirääkimised olid aga vaevaledised ja vaenutegevus jätkus, muuhulgas ka keemiarelvade kasutamine.⁷ Ka Ameerika Ühendriigid ja Nõukogude Liit jätkasid konfliktiosaliste survestamist ning augustis 1988 sõlmiti rahu.

Kirjeldatud sündmused näitavad, et Julgeolekunõukogu tegevus ei mõjutanud oluliselt ei Iraani ega Iraagi tegevust. Julgeolekunõukogu varasemat praktikat arvestades eeldasid mõlemad riigid, et rahvusvaheline kogukond ei sekku sunnimeetmetega (külma sõja paratamatus), mistõttu sõditi niikaua, kuni oli lootust saada sõjast kasu.

Iraak oli sõja tulemusena majanduslikult laostunud. Sõja rahastamiseks oli võetud kopsakas välislaen. Pärsia lahe riikidelt (Araabia Ühendemiraatidelt, Kuveidilt ja Saudi Araabialt) saadud raha pidas Iraak tagastamatuks abiks, mida need riigid olevat kohustatud andma omapoolse panusena võitluses Iraani fundamentalismiga, mis oleks muidu levinud teistesse Pärsia lahe riikidesse. Ülejäänute arvates oli tegemist siiski laenuga. Halvas majanduslikus olukorras hakkas Iraak muuhulgas süüdistama Kuveiti, sest viimane (1) ei olnud Iraagi survest hoolimata nõus laenu niisama kustutama, (2) tootis liiga palju naftat, mistõttu langesid naftahinnad ja Iraak ei teeninud piisavalt palju, ning (3) varastas Iraagi naftat, sest piiriäärsel Rumeila naftaväljal rajati puuraugud nii, et neist sai välja pumbata Iraagi territooriumile jäävaid naftavarusid. Majanduslikele argumentidele lisandusid territoriaalsed vaidlused kuni väiteni, et Kuveit on tegelikult Iraagi ajalooline territoorium, mis lahutati Anglo-Ottomanni lepinguga.⁸

Iraak otsustas lahendada nn Kuveidi probleemi relvastatud jõuga. Sellise otsuse langetamisele aitasid kaasa mitmed faktorid, aga ennekõike

⁵ SC Res 582, 24 February 1986.

⁶ SC Res 598, 20 July 1987.

⁷ SC Res 612, 9 May 1988.

⁸ Vt Pillai, R. V.; Kuwar, M. 1962. The Political and Legal Status of Kuwait. – International and Comparative Law Quarterly, 11, pp. 108–130.

veendumus, et rahvusvaheline kogukond ei sekku konflikt. Iraak mäletas hästi, et rahvusvahelise kogukonna reaktsioon Iraagi-Iraani sõjas oli tagasihoidlik ja saatuslikuks sai Iraani võimsus (Kuveit ei ole aga võrreldav Iraaniga). Lisaks tõlgendas Saddam Hussein valesti Ameerika Ühendriikide suursaadiku April Glaspie sõnu „Aga meil ei ole seisukohta araabia riikide vahelistes konfliktides, nagu näiteks teie piiritulis Kuveidiga”. Sellele tuginedes arvas Hussein, et ameeriklased annavad talle suhetes Kuveidiga vabad käed, kuigi suursaadik rõhutas vestluse jooksul korduvalt, et relvastatud jõu kasutamine ei ole aktsepteeritav⁹. Igatahes tegi Iraak strateegilise valearvestuse, sest maailm ei olnud toona enam sama mis 1980ndatel.

1.2. Iraagi-Kuveidi konflikt

Valdavalt majanduslikel põhjustel ja strateegiliste valearvestuste tulemusena ründas Iraak 2. augustil 1990 Kuveiti ja viimane allutati kõigest kahe päevaga. Külm sõda oli lõppemas ja suurriikide vahel valitses piisav konsensus, mis võimaldas Julgeolekunõukogul reageerida olukorrale varasemast jõulisemalt – ÜRO hartal põhinevat kollektiivset julgeolekusüsteemi rakendati esimest korda sellisena, nagu see oli Teise maailmasõja järel paika pandud. Julgeolekunõukogu määratles veel samal päeval olukorra rahu rikkumisena ja nõudis Iraagi lahkumist Kuveidist¹⁰. Iraak ei allunud nõudmisele ja Julgeolekunõukogu võttis kasutusele mittesõjalised meetmed, sh impordi- ja ekspordikeeld, transpordiühenduse katkestamine¹¹. Kuna Iraak jätkas oma laevadega nafta eksportimist, otsustas Julgeolekunõukogu kehtestada Kuveidi emiiri palvel mereblokaadi: riike kutsuti üles kasutama merejõudusid, et tagada impordi- ja ekspordikeelu järgimine¹². Selle sammu puhul jääb õiguslikus mõttes lõpuni ebaselgeks, kas liiguti mittesõjaliste meetmete juurest sõjaliste meetmeteni¹³ või lihtsalt rõhutati vajadust kasutada jõuliselt

⁹ **Joseph, P.** 1993. *Peace Politics: The United States between the Old and New World Orders*. Philadelphia: Temple University Press, 77 (“But we have no opinion on the Arab-Arab conflicts, like your border disagreement with Kuwait”).

¹⁰ SC Res 660, 2 August 1990.

¹¹ Nt SC Res 661, 6 August 1990; SC Res 670, 25 September 1990.

¹² SC Res 665, 25 August 1990.

¹³ Loa andmisel sõjaliste ja mittesõjaliste meetmete kasutamiseks on erinevaid aluseid ning eriti tähelepanelik tuleb olla küsimuses, kas riike on volitatud kasutama relvastatud jõudu, sest viimast saab teha ainult Julgeolekunõukogu (mittesõjalisi meetmeid, nt majandussanktsioone, võivad kehtestada ka teised organisatsioonid).

mittesõjalisi meetmeid¹⁴ (kui blokaadi korral saab nendel variantidel üldse vahet teha, sest viimane tingib õigupoolest relvastatud jõu kasutamise). Samas oli Julgeolekunõukogu otsusel edasiseks oluline mõju: mittesõjalistest meetmetest ei tohi tuletada õigust kasutada relvastatud jõudu, isegi mitte eesmärgil kindlustada nende meetmete järgimist.

Ka mittesõjalised meetmed ei avaldanud Iraagile soovitud mõju ja viimaks andis Julgeolekunõukogu riikidele loa kasutada koostöös Kuveidi valitsusega „kõiki vajalikke meetmeid“ (sh relvastatud jõudu), mis on vajalik eelnevate resolutsioonide elluviimiseks ning regiooni rahu ja julgeoleku taastamiseks. Põhimõtteliselt tähendas see luba sundida Iraaki Kuveidist lahkuma.¹⁵ Seejuures anti Iraagile veel poolteist kuud aega seda ise teha. Kuna etteantud tähtajaks, 15. jaanuariks 1991, oli olukord muutusteta, alustasid koalitsiooniväed 17. jaanuaril operatsiooni „Kõrbetorm“, mille tulemusel aeti Iraak veebruari lõpuks Kuveidist välja ja koalitsiooniväed peatasid sõjalised operatsioonid.

Julgeolekunõukogu võttis 3. aprillil vastu resolutsiooni, milles avaldati poolehoidu Kuveidi suveräänsuse taastamisele, nõuti Iraagilt ja Kuveidilt nende omavahelise piiri austamist ning esitati Iraagile mitmeid nõudmisi, nt hävitada kõik keemia- ja bioloogilised relvad ning kindlat liiki ballistilised raketid, täita tuumarelvade leviku tõkestamise lepingut, teha igakülgset koostööd Rahvusvahelise Aatomienergia Agentuuriga, hoiduda mis tahes vormis terrorismist ja selle toetamisest¹⁶. Resolutsioonis esitatud nõudmiste aktsepteerimine oli tingimuseks, et Iraagi, Kuveidi ja liitlaste vahel jõustuks ametlik vahepeatus. Iraak nõustus nende tingimustega kolm päeva hiljem (kritiseerides siiski Julgeolekunõukogu pretsedenditult ulatuslike nõudmiste, sh Iraagi-Kuveidi piiriga seotu pärast).¹⁷

Kõnealusel resolutsioonis ei loetud niisiis konflikti lõppenuks, sest räägiti ainult vahepeatus kehtestamisest. Samas ei täpsustatud, mis saab resolutsioonist antud loast kasutada relvastatud jõudu. Kas Iraagile esitatud nõudmiste mitte-täitmine võib mingil hetkel lõpetada vahepeatus ja lubab taas alustada sõjategevust? Resolutsiooni ettevalmistamise konteksti silmas pidades võib pigem järeldada, et riikidele antud relvastatud jõu kasutamise luba loeti lõppenuks, sest Iraak nõustus esitatud tingimustega. Kuna need aga ei saanud

¹⁴ Tõsi, resolutsiooni sõnastus erineb nendest resolutsioonidest, milles Julgeolekunõukogu andis sõjaliseks sekkumiseks selge loa. Sõnastus on pehmem ja tavapärase „volitab riike“ asemel kasutatakse „kutsub riike üles“.

¹⁵ SC Res 678, 29 November 1990.

¹⁶ SC Res 687, 3 April 1991.

¹⁷ UN Doc S/22456 (1991).

selgesõnaliselt kirja, jäi resolutsioon tõlgendustele avatuks ja seda võimalust hakati hiljem ka ära kasutama.

2. Uus konflikt kogub hoogu

Iraak ei täitnud järgnevatel aastatel lubadustest hoolimata resolutsioonis 687 esitatud nõudmisi, pingestades sel moel suhteid rahvusvahelise kogukonnaga. Selle üks äärmuslikke tagajärgi oli detsembris 1998 aset leidnud neljapäevane õhurünnakute seeria, mille korraldasid Ameerika Ühendriigid ja Ühendkuningriik erinevatele Iraagi sihtmärkidele¹⁸. Tegu oli karistusoperatsiooniga, sest Iraak ei teinud ÜRO relvastusinspektoriga vajalikul määral koostööd. Olukord ei paranenudki. Alates sügisest 2002 hakkasid Ameerika Ühendriigid aktiivsemalt rääkima vajadusest kasutada relvastatud jõudu, et sundida Iraaki järgima talle pandud desarmeerimiskohustusi. Enamik riike ei nõustunud selle lähenemisega (arvamused lahknesid Julgeolekunõukogus, NATO-s, Euroopa Liidus jm) ning uue loa saamine Julgeolekunõukogust ebaõnnestus. Samas konstateeris Julgeolekunõukogu 8. novembril, et Iraak on desarmeerimiskohustusi oluliselt rikkunud, ning andis talle viimase võimaluse neid täita, hoiatades jätkuva eiramise korral tõsiste tagajärgedega¹⁹. Resolutsiooni eestvedajad, Ameerika Ühendriigid ja Ühendkuningriik, kinnitasid, et tegu ei ole automaatse ega kaudse loaga kasutada relvastatud jõudu²⁰. Teisedki riigid (nt Mehhiko, Iirimaa, Süüria) leidsid, et sõjaliste meetmete kasutamine eeldab eraldi arutelu ja Julgeolekunõukogu otsust. Nimetatud nõudmised edastati ka Iraagile, kes kinnitas nende kättesaamist²¹.

Kuna olukord ei muutunud, püüdsid Ameerika Ühendriigid ja Ühendkuningriik uuesti Julgeolekunõukogu veenda, et desarmeerimiskohustuste eiramise tõttu kujutab Iraak endast ohtu rahvusvahelisele rahule ja julgeolekule²², kuid 5. veebruaril 2003 toimunud istungil jäi enamik liimesriike skeptiliseks ega andnud relvastatud jõu kasutamiseks luba²³. Ameerika Ühendriigid ja Ühendkuningriik hakkasid seejärel tegema ettevalmistusi sõjaliseks sekkumiseks, kuid jätkasid loa saamise nimel ka diplomaatilisi

¹⁸ **Murphy, S. D.** 1999. Contemporary Practice of the United States Relating to International Law. – American Journal of International Law, 93, pp. 471–479.

¹⁹ SC Res 1441, 8 November 2002.

²⁰ UN Doc S/PV.4644 (2002), pp. 3–4.

²¹ UN Doc S/2002/1242.

²² Vt nt **Murphy, S. D.** 2003. Contemporary Practice of the United States Relating to International Law. – American Journal of International Law, 97, pp. 423–425.

²³ Vt UN Doc S/PV.4701 (2003).

jõupingutusi. Kolm päeva enne sõjalise operatsiooni algust, 17. märtsil 2003, esitas George W. Bush Saddam Husseinile ultimaatum – viimane ja tema pojad peavad 48 tunni jooksul riigist lahkuma, või muidu on liitlased sunnitud kasutama relvastatud jõudu, et likvideerida Iraagi massihävitusrelvad. Selleks andvat loa Iraagi-Kuveidi konflikti aegsed, kuid jätkuvalt kehtivad Julgeolekunõukogu resolutsioonid.²⁴ Hussein ei allunud ultimaatumile ja liitlased alustasid 20. märtsil Iraagi-vastast sõjalist operatsiooni. Pärast sissetungi algust informeerisid Ameerika Ühendriigid, Ühendkuningriik ja Austraalia ka Julgeolekunõukogu, teatades ühtlasi, et nende tegevus põhineb varasematel resolutsioonidel ja on seega õiguspärane²⁵. Enamik riike ja autoreid jäi siiski teisele seisukohale.

3. Võimalikud õiguslikud alused

Rahvusvaheline õigus piirab ulatuslikult riikide õigust kasutada rahvusvahelistes suhetes relvastatud jõudu.²⁶ ÜRO harta (1945) sätestab, et „kõik liikmed hoiduvad rahvusvahelistes suhetes jõuga ähvardamisest ja jõu kasutamisest iga riigi territoriaalse terviklikkuse või poliitilise sõltumatuse vastu või mis tahes muul viisil, mis ei ole kooskõlas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni eesmärkidega”²⁷. Tänapäeval on kõigil riikidel kohustus pidada nimetatud keelust kinni ja sellest on kujunenud üks rahvusvahelise õiguse imperatiivnormidest (*ius cogens*). Tegu on üksikute normidega, mis on ülimuslikud teiste rahvusvahelise õiguse normide suhtes²⁸. Eranditeks on vaid individuaalne või kollektiivne enesekaitse ja relvastatud jõu kasutamine Julgeolekunõukogu loal kollektiivse julgeolekusüsteemi raames.²⁹ On riike ja autoreid, kes pakuvad relvastatud jõu kasutamiseks teisigi põhjendusi, nt humanitaarne interventsioon, võitlus terrorismi vastu ja kodanike kaitse

²⁴ **White House**. 2003. President Says Saddam Hussein Must Leave Iraq Within 48 Hours. <georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030317-7.html>, (01.07.2013).

²⁵ UN Doc S/2003/351; UN Doc S/2003/350; UN Doc S/2003/352.

²⁶ Terviklikku käsitlust vt nt **Värk, R.** 2013. The Legal Framework of the Use of Armed Force Revisited. – Baltic Security and Defence Review, 15(1).

²⁷ ÜRO harta, artikkel 2(4).

²⁸ *Barcelona Traction, Light and Power Company Limited* (Belgium v Spain), Second Phase, Judgment, ICJ Reports (1970) 3, paras 34–35. Vt ka Rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioon, 23. mai 1969, jõustunud 27. jaanuar 1980, 1155 UNTS 331, artikkel 53.

²⁹ ÜRO harta, artiklid 51 ja 42.

välismaal³⁰, kuid neil seisukohtadel puudub kehtivas rahvusvahelises õiguses (selge) toetus.

Ka liitlaste sissetungi Iraaki on püütud mitmeti põhjendada. Kuna invasioonil puudub üheselt aktsepteeritud alus, avanes osapooltel võimalus spekuloida alternatiivsete põhjendustega. Liitlased toetusid ennekõike Julgeolekunõukogu loale, ent viidati ka teistele põhjendustele. Siinses artiklis analüüsitakse lähemalt neist kaht tõsiselt võetavamalt: enesekaitse ja Julgeolekunõukogu loa argumenti.

Esmalt tuleks siiski põgusalt käsitleda veel kahte alust. Esiteks: tegemist oli humanitaarse interventsiooniga³¹, mis kaitses Iraagi rahvast tema valitsejate eest. Bush meenutas Husseinile edastatud ultimaatumis, et Iraak oli varem kasutanud oma rahva vastu massihävitusrelvi³². Näiteks Põhja- ja Lõuna-Iraagis 1990ndatel kehtestatud lennukeelutsoone kurdide ja šiitide kaitseks põhjendati samuti humanitaarse vajadusega³³. Siiski ei sobinud see põhjendus kokku liitlaste sõjalise operatsiooni eesmärgiga 2003. aastal, samuti on humanitaarse interventsiooni õiguspärasus (olenemata võimalikest altruistlikest kavatsustest) endiselt väga küsitav. Teiseks oli tegemist terrorismivastase operatsiooniga. Näiteks Colin Powell väitis Julgeolekunõukogus, et Iraagil on aastakümneid olnud suhted terroristidega ja hoolimata lubadustest mitte toetada terrorismi on Iraagil jätkuvalt suhted Al-Qaeda³⁴. Veenvaid tõendeid selle kohta aga ei esitatud. Mis tahes seosed terrorismiga ei anna siiski õigust kasutada riigi vastu relvastatud jõudu: selleks eeldatakse riigi aktiivset osalust terrorismis või „määrava tähtsusega” toetust terroristidele³⁵.

³⁰ Vt nt **Tesón, F. R.** 2005. *Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Morality*. Ardsley: Transnational Publishers; **Eichensehr, K. E.** 2008. *Defending Nationals Abroad: Assessing the Lawfulness of Forcible Hostage Rescues*. – *Virginia Journal of International Law*, 48.

³¹ Kontseptsiooni kohta vt nt **Värk, R.** 2003. *Humanitaarne interventsioon*. – *Juridica*, 11 (2).

³² **White House** 2003.

³³ **Gray, C.** 2002. *From Unity to Polarization: International Law and the Use of Force against Iraq*. – *European Journal of International Law*, 13, p. 9.

³⁴ UN Doc S/PV.4701 (2003), p. 14.

³⁵ Vt lähemalt **Värk, R.** 2011. *Riikide enesekaitse ja kollektiivse julgeolekusüsteemi võimalikkusest terroristlike mitteriiklike rühmituste kontekstis*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011, lk 76–103.

3.1. Enesekaitse

Üsna laialt on levinud veendumus, et liitlastel oli õigus kasutada enesekaitseks relvastatud jõudu. Viimane on riikide võõrandamatu õigus ja seega olemuslikult tugev argument, kuid ei tohi unustada, et riikide enesekaitse – nagu inimeste hädakaitse – on reglementeeritud instituut, mida võib teostada kokkulepitud tingimuste piires. Lähtekohaks on ÜRO harta, mis ütleb järgmist:

„Relvastatud rünnaku korral Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni liikme vastu ei piira miski käesolevas hartas võõrandamatut õigust individuaalsele või kollektiivsele enesekaitsele, kuni Julgeolekunõukogu on võtnud tarvituselise vajalikud meetmed rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamiseks.“³⁶

Enesekaitse teostamise eelduseks on, et toimunud on relvastatud rünnak³⁷. Aga milles relvastatud rünnak väljendub? See võib tunduda mõttetu küsimusena, sest vastus on „piisavalt selge“ ja „iseendast mõistetav“, nagu arvasid ÜRO harta koostajad, kes ei pidanud vajalikuks kõnealust mõistet defineerida³⁸. Ometi selgus peagi, et nii iseenesest mõistetav see siiski ei ole, sest selle tähenduse üle hakati vaidlema varsti pärast ÜRO harta vastuvõtmist ja arutelu jätkub tänaseni. Ühese definitsiooni puudumisel on riikidel võimalik terminit mõtestada oma vajadustest lähtudes ning seejärel kasutada (väidetavaks) enesekaitseks relvastatud jõudu. Õigusaktide tõlgendamine on tavapärane tegevus ja mõnikord tuleb leida uudseid lahenduskäike, kuid see ei tähenda, et kõik on lubatud – vastasel juhul ähmastub ka enesekaitse teostamise lävend. Rahvusvahelise lepingu tõlgendamisel tuleb selles kasutatavatele terminitele anda tavapärane tähendus, arvestades seejuures lepingu konteksti ja eesmärki³⁹. Rünnaku all peetakse tavaliselt silmas reaalsel tegevust, mitte lihtsalt sellega ähvardamist või rünnakuohtu. Seega peaks „relvastatud rünnak“ tähendama tegelikku relvastatud rünnakut, mis on juba

³⁶ ÜRO harta, artikkel 51.

³⁷ Ka Rahvusvaheline Kohus on toonitanud, et individuaalne ja kollektiivne enesekaitse eeldab relvastatud rünnakut. *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America), Merits, ICJ Reports (1986) 14, para. 195

³⁸ **Brownlie, I.** 1963. *International Law and the Use of Force by States*. Oxford: Clarendon Press, 1963, p. 278.

³⁹ Rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioon, artikkel 31(1). Rahvusvaheline Kohus on öelnud, et „relvastatud rünnaku“ selgitust tuleb otsida tavaõigusest. *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*, para. 176.

käimas või toimunud⁴⁰. Samale järeldusele võib jõuda, kui lugeda artiklit 51 koosmõjus teiste ÜRO harta sätete, eriti artikliga 2(4). Nimetatud artiklid on sõnastuselt asümmeetrilised, sest artikkel 2(4) keelab nii relvastatud jõu kasutamise kui sellega ähvardamise, kuid artikkel 51 ei hõlma viimast, st võimalikku relvastatud rünnakut.

Ameerika Ühendriigid osutasid 21. märtsil 2003 Julgeolekunõukogule saadetud kirjas küll vajadusele kaitsta ennast ja rahvusvahelist kogukonda Iraagist johtuva ohu eest, kuid sõnastus ei võimalda üheselt järeldada, kas tegu oli poliitilise või õigusliku argumendiga⁴¹. Lisaks tekib eelnevat arvestades küsimus, kuidas mahub operatsioon „Iraagi vabadus” üldse enesekaitse raamistikku. Välja on pakutud erinevaid selgitusi, kuid siinkohal peatutakse neist kahel.

Esimene lähtub eeldusest, et Kuveidi vabastamiseks aastatel 1990–1991 toimunud sõjaline operatsioon ei olnud mitte niivõrd kollektiivse julgeolekusüsteemi rakendamine, vaid ennekõike kollektiivne enesekaitse (Kuveidil oli õigus agressiooni tõrjumiseks abi paluda, mida ta tegigi, ja mitmed riigid ka vastasid sellele palvele)⁴². Aprillis 1991 kehtestatud vahele Iraagi, Kuveidi ja liitlaste vahel ei lõpetanud, vaid peatas relvakonflikti. Kuna Iraak ei täitnud vahele tingimusi, jätkati märtsis 2003 varem alustatud kollektiivse enesekaitse teostamist. Tõsi, Ameerika Ühendriigid ja Ühendkuningriik muutusid 1990. aastal kärsituks, kui Julgeolekunõukogu meetmed ei olnud tõhusad ega sundinud Iraaki Kuveidist lahkuma, ja leidsid, et nad võivad kasutada Iraagi vastu enesekaitse ettekäändel relvastatud jõudu.⁴³ Sellistest väidetest loobuti siiski peagi (osaliselt ka teiste riikide vastuseisu tõttu) ja edasiste sõjaliste operatsioonide puhul ei toetunud enam enesekaitseõigusele. Kuigi Kuveidil oli nimetatud õigus olemas, otsustas rahvusvaheline kogukond tegutseda, tuginedes kollektiivsele julgeolekusüsteemile. Seega: millist enesekaitset jätkati kaksteist aastat hiljem? Nagu riigisisel, nii peab ka rahvusvahelisel tasandil teostama enesekaitset vahetult pärast rünnakut. Seda arvestades on kummaline väita, et õigus enesekaitsele „taaselustus” kaksteist aastat pärast

⁴⁰ Sellist arvamust on avaldatud juba pikka aega. Nt **Brownlie** 1963, p. 278; **Henkin, L.** 1979. *How Nations Behave: Law and Foreign Policy*. 2nd ed., New York: Columbia University Press, 1979, p. 295.

⁴¹ UN Doc S/2003/351.

⁴² Nagu arvab nt **Dinstein, Y.** 2011. *War, Aggression and Self-Defence*. 5th ed., Cambridge: Cambridge University Press, p. 325.

⁴³ **Halberstam, M.** 1996. *The Right to Self-Defense Once the Security Council Takes Action*. – *Michigan Journal of International Law*, 17, p. 230.

Iraagi rünnakut Kuveidile, pealegi teisel eesmärgil (uus operatsioon ei jätkanud õigupoolest varasemat, Kuveidi vabastamiseks mõeldud operatsiooni).

Teine seletus lähtub seisukohast, et enesekaitseks oli olemas iseseisev alus – relvastatud rünnaku võimalus⁴⁴. Kuigi ÜRO harta rõhutab, et riigi enesekaitseõigus jõustub siis, kui on toimunud relvastatud rünnak, ei ole kadunud ka arutelu preventiivse enesekaitse üle, mis leiab aset enne tegelikku rünnakut. Selline enesekaitse võib toimuda mitmes faasis: eristusaluseliseks on ohutase, mis sõltub muuseas ka sellest, kui pikk on ajavahemik, mis jääb eeldatava relvastatud rünnakuni. Sellest lähtudes eristatakse kaht peamist preventiivse enesekaitse liiki⁴⁵.

- 1. Ennetav enesekaitse** viitab operatsioonile, mis toimub ligioleva, kuid veel algamata rünnaku vastu. Näiteks kui üks riik on saanud teada, et teine riik on koondanud oma relvajõud piiri lähedale ja relvastatud rünnaku algus on vaid aja küsimus, siis selle asemel et oodata, kuni tegelik rünnak algab ja tabatakse esimesi sihtmärke, ründab riik esimesena, et ennast kaitsta ja hoida ära suuri kahjustusi.
- 2. Välistav enesekaitse** tähistab operatsiooni, mis toimub ajaliselt ebaselge või kaugel ohu vastu, mis ei ole võtnud veel reaalselt kuju. Näiteks kui üks riik on saanud teada, et teine riik on omandanud massihävitusrelva, ja kardab, et seda võidakse tulevikus kasutada tema vastu, siis selle asemel et oodata, kuni rünnak muutub ligiolevaks, ründab riik esimesena rajatisi, kus massihävitusrelva hoitakse, ja hävitab selle, et rünnak ei saaks kunagi muutuda ligiolevaks.

Preventiivse enesekaitse pooldajad ei toetu ÜRO hartale, vaid rahvusvahelisele tavaõigusele⁴⁶, mis on lepingute kõrval teine oluline rahvusvahelise õiguse allikas⁴⁷. Ennetav enesekaitse oli tavaõiguse osa juba enne ÜRO harta vastuvõtmist, kuid selle täielik säilimine pärast harta vastuvõtmist on

⁴⁴ Nt **Yoo, J.** 2003. *International Law and the War in Iraq*. – *American Journal of International Law*, 97; **Wedgwood, R.** 2003. *The Fall of Saddam Hussein: Security Council Mandates and Preemptive Self-Defense*. – *American Journal of International Law*, 97.

⁴⁵ Erinevad riigid, institutsioonid ja autorid kasutavad reaalsele rünnakule eelnevate enesekaitsevormide tähistamiseks erinevaid termineid. Seetõttu on oluline vaadata mõistet ehk tähendussisu, mis on terminite taga, kuna arusaamades on suurem ühisosa kui terminikasutuses. Siinses artiklis tähistab termin „preventiivne enesekaitse” üldistavalt kõiki reaalsele rünnakule eelnevaid enesekaitsevorme.

⁴⁶ Arutelu preventiivse enesekaitse üle vt nt **Gray, C.** 2008. *International Law and the Use of Force*. 3rd ed., Oxford: Oxford University Press, pp. 193–253.

⁴⁷ Rahvusvahelise Kohtu statuut, artikkel 38(1)(b).

küsitav⁴⁸. Ei saa muidugi välistada olukordi, kus üks riik on astunud relvastatud rünnaku alustamiseks otsustavaid ja pöördumatuid samme (nt raketid on teises riigis asuvate sihtmärkide vastu välja tulistatud) ning teine riik on sunnitud enne rünnakumõjude avaldumist (nt raketid ei ole veel sihtmärki tabanud) kasutama sõjalisi enesekaitsemeetmeid, et hoida ära ulatuslikke kahjusid või tagada riigi säilimine. Sellist enesekaitset võib kitsamalt nimetada ka rünnakut peatavaks enesekaitseks.

Iraagi kontekstis vihjas Ameerika Ühendriikide retoorika just nimelt välistavale enesekaitsele. Üldiseks lähtekohaks oli tollane Ameerika Ühendriikide riikliku julgeoleku strateegia, milles on korduvalt esile tõstetud välistava tegutsemise võimalust (kuigi strateegias kõneldakse ennetavast enesekaitsest, mõeldakse selle all enamasti välistavat enesekaitset).

“While the United States will constantly strive to enlist the support of the international community, we will not hesitate to act alone, if necessary, to exercise our right of self-defense by acting preemptively against /.../ terrorists, to prevent them from doing harm against our people and our country⁴⁹. /.../ The United States has long maintained the option of preemptive actions to counter a sufficient threat to our national security. The greater the threat, the greater is the risk of inaction – and the more compelling the case for taking anticipatory action to defend ourselves, even if uncertainty remains as to the time and place of the enemy’s attack. To forestall or prevent such hostile acts by our adversaries, the United States will, if necessary, act preemptively.”⁵⁰

Seega ei tuleks piirduda küsimusega, kas relvastatud rünnak on ligiolev, nagu eeldab ennetav enesekaitse (mis on samuti küsitav kontseptsioon). Oluline on minna kaugemale ning hinnata ka selliseid aspekte nagu rünnaku tõenäosus ja võimalus, et see suureneb, samuti rünnaku tagajärgede ulatus, vastumeetmete ajastamine ja mittesõjaliste alternatiivide olemasolu⁵¹. Taoline liberaalne viis enesekaitseõiguse hindamiseks ei ole kooskõlas tavapärase arusaamaga ÜRO harta regulatsioonist. Nimetatud argumentidele on välistava enesekaitse kontseptsiooni toetajad vastanud väitega, et ÜRO harta regulatsioon on aegunud

⁴⁸ Optimistlikumat käsitlust vt nt **Kearley, T.** 1999. Raising the Caroline. – Wisconsin International Law Journal, 17; skeptilisemat käsitlust vt nt **Ocelli, M. B.** 2003. ‘Sinking’ the Caroline: Why the Caroline Doctrine’s Restrictions on Self-Defense Should Not Be Regarded as Customary International Law. – San Diego International Law Journal, 4.

⁴⁹ **White House.** 2002. National Security Strategy of the United States of America, September 2002. <www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>, (01.07.2013), p. 6.

⁵⁰ *Ibid.*, p. 15.

⁵¹ Vt nt **Yoo** 2003, p. 574.

ja seda pooldavad inimesed ei mõista XXI sajandi konfliktide olemust⁵², mistõttu tuleb välja pakkuda uusi tõlgendusi. Radikaalsemad autorid on aga nentunud, et ÜRO harta regulatsioon on üldse surnud ja Ameerika Ühendriikide lähenemine (tuntud Bushi doktriinina) ei ole vastuolus rahvusvahelise õigusega, sest ÜRO harta ei väljenda enam riikide tahet, st tegu ei ole enam õigusega⁵³.

Operatsiooni „Iraagi vabadus“ algfaasis panustasid sõjaliste üksustega Ameerika Ühendriigid, Ühendkuningriik ja Austraalia. Kaks viimast ei viidanud oma seisukohtades üldse enesekaitsele⁵⁴. Vastupidi: Ühendkuningriigi õigusnõunik leidis valitsusele esitatud analüüsis, et rahvusvaheline õigus ei luba teostada välistavat enesekaitset (analüüsist võib välja lugeda, et ennetav enesekaitse on lubatud). See seletab, miks Ühendkuningriik oli Ameerika Ühendriikidest rohkem huvitatud Julgeolekunõukogult loa saamisest. Ka Ühendkuningriigi parlamendi välissuhete komitee pidas välistavat enesekaitset ohtlikuks õiguslikuks aluseks, sest vähem õiguskulekad riigid võivad seda tuua pahatahtlikult agressiivse jõu kasutamise ettekäändeks.⁵⁵

Nagu eespool mainitud, oli Ameerika Ühendriikide retoorika mitmeti mõistetav, kuid kokkuvõttes nentisid paljud riigid ja autorid, et Iraaki rünnati Bushi doktriini alusel, st välistava enesekaitsega. Veel enne riikliku julgeoleku strateegia vastuvõtmist pidas president Bush kõne, milles ta kasutas kuulsaks saanud kujundit: Põhja-Korea, Iraan ja Iraak kujutavad endast „kurjusetelge, mis relvastub, et ohustada maailmarahu“⁵⁶. Iraagi kohta sõnas Bush nii:

⁵² **Schmitt, M. N.** 2004. The Legality of Operation Iraqi Freedom in International Law. – Journal of Military Ethics, 81, p. 92.

⁵³ **Arend, A. C.** 2003. International Law and the Preemptive Use of Military Force. – Washington Quarterly, 26, pp. 100–101.

⁵⁴ Ühendkuningriigi seisukohti vt **Attorney-General (United Kingdom)**. 2003. Legal Basis for the Use of Force against Iraq. – International and Comparative Law Quarterly, 52 (lühem ja otsekohesem versioon, 17. märts 2003); **Attorney-General (United Kingdom)**. 2005. Iraq: Resolution 1441. – International and Comparative Law Quarterly, 54 (pikem, argumenteeritud ja ettevaatlikum versioon, 7. märts 2003); Austraalia seisukohti vt **Attorney-General (Australia)**. 2003. Memorandum of Advice on the Use of Force against Iraq. – Australian Yearbook of International Law, 24.

⁵⁵ **House of Commons, Foreign Affairs Committee**. 2002. Foreign Policy Aspects of the War against Terrorism. Second Report of Session 2002–03. <www.publications.parliament.uk/pa/cm200203/cmselect/cmfa/196/196.pdf>, (01.07.2013), para. 154.

⁵⁶ **White House**. 2002. President Delivers State of the Union Address. <georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>, (01.07.2013).

“Iraq continues to flaunt its hostility toward America and to support terror. /.../ And all nations should know: America will do what is necessary to ensure our nation’s security. /.../ We’ll be deliberate, yet time is not on our side. I will not wait on events, while dangers gather. I will not stand by, as peril draws closer and closer. The United States of America will not permit the world’s most dangerous regimes to threaten us with the world’s most destructive weapons.”

Pärast resolutsiooni 1441 vastuvõtmist ütles Ameerika Ühendriikide suursaadik Julgeolekunõukogus, et kõnealune resolutsioon „ei piira ühegi liikmesriigi õigust kaitsta ennast Iraagist tuleneva ohu eest”. Aga siinkohal tuleb tähele panna, et tsitaadis ei kasutata tavapärasest juriidilist fraasi “exercise self-defence” ehk „teostada enesekaitset”, vaid ebamäärasemat väljendit “defend itself” ehk „kaitsta ennast”: nende vahe võib tunduda keeleliselt ebaolulisena, kuid on juriidiliselt märkimisväärne. Ka 21. märtsil 2003 Julgeolekunõukogule saadetud kirjas öeldi (samasugust sõnastust kasutades), et sõjaline operatsioon oli muuhulgas vajalik, et „kaitsta Ameerika Ühendriike ja rahvusvahelist kogukonda Iraagist tuleneva ohu eest”⁵⁷. Hoolimata erinevatest selles suunas tehtud vihjetest ei toetunud Ameerika Ühendriigid relvastatud jõu kasutamisel siiski ametlikult ja õiguslikult enesekaitsele.

3.2. Julgeolekunõukogu luba

Kõik sissetungi esimeses faasis osalenud riigid (Ameerika Ühendriigid, Ühendkuningriik ja Austraalia) leidsid, et relvastatud jõu kasutamine Iraagi vastu on lubatud, tuginedes Julgeolekunõukogu varasematele resolutsioonidele⁵⁸. Nagu eespool öeldud: Julgeolekunõukogu resolutsioon 1441, milles heideti Iraagile ette desarmeerimiskohustuste mittetäitmist ja hoiatati tõsiste tagajärgede eest, ei sisaldanud luba kasutada relvastatud jõudu. Aga liitlaste arvates tekkis selline luba resolutsioonide 678 (november 1990), 687 (aprill 1991) ja 1441 (november 2002) koosmõjus.

Edasise analüüsi jaoks tasub üle korrata resolutsiooni 1441 põhiseisukohad⁵⁹.

- Iraak on rikkunud ja rikub jätkuvalt tõsiselt oma kohustusi, mis tulenevad erinevatest Julgeolekunõukogu resolutsioonidest, sh resolutsioonist 687.
- Iraagile anti viimane võimalus täita desarmeerimiskohustusi.

⁵⁷ UN Doc S/2003/351.

⁵⁸ UN Doc S/2003/351; UN Doc S/2003/350; UN Doc S/2003/352.

⁵⁹ SC Res 1441, 8 November 2002, paras 1, 2, 12, 13.

- Julgeolekunõukogu otsustas viivitamatult koguneda, kui temani jõuab informatsioon Iraagi jätkuvatest rikkumistest (soovimatus teha koostööd või inspektorite avastatud asjaolud), et arutada olukorda ja otsustada, milliseid meetmeid on vaja rakendada selleks, et tagada kõnealuste kohustuste täitmine.
- Julgeolekunõukogu tõstis esile tõiga, et Iraaki on korduvalt hoiatatud tõsiste tagajärgede eest, kui ta ei täida oma kohustusi.
- Kuigi resolutsiooni eestvedajad, Ameerika Ühendriigid ja Ühendkuningriik, kinnitasid, et resolutsioon ei sisalda automaatset ega kaudset luba kasutada relvastatud jõudu⁶⁰, tuldi hiljem välja tõlgendusega, mille järgi sisaldas see siiski relvastatud jõu kasutamisele varjatud toetust. Lisaks sellele püüdsid liitlased muuta Julgeolekunõukogu hinnangut edaspidiste otsuste tegemisel tähtsusetuks. Liitlaste arusaam õiguslikust alusest oli lühidalt järgmine⁶¹.
- Resolutsioon 678 andis riikidele loa kasutada relvastatud jõudu, et ajada Iraak Kuveidist välja ning taastada regioonis rahu ja julgeolek.
- Resolutsioon 687 kehtestas vaherahu ja seega peatas selle loa tingimusel, et Iraak täidab resolutsioonis esitatud nõudeid.
- Resolutsioon 1441 kinnitas, et Iraak oli tõsiselt rikkunud ja rikkus jätkuvalt tõsiselt oma kohustusi, kuid andis Iraagile viimase võimaluse muuta oma käitumist ja hoiatas tõsiste tagajärgede eest, kui Iraak oma käitumist ei paranda.
- Iraak ei täitnud ka resolutsiooni 1441 nõudeid, mistõttu rikuti vaherahu tingimusi ja taaslustus luba kasutada relvastatud jõudu.
- Uue loa saamine Julgeolekunõukogult oleks olnud vajalik ainult juhul, kui selline nõue olnuks kirjas resolutsioonis 1441, kuid viimane nõudis vaid olukorra arutamist Julgeolekunõukogus.

Liitlaste seisukohtades on teatud loogika ja need saavad toetust 1990ndate praktikast, kuid need ei ole lõpuni veenvad ega parimas kooskõlas rahvusvahelise õigusega. Tegelikult märkis Ühendkuningriigi õigusnõunik oma varasemas arvamuses – mida invasiooni alguses ei avaldatud –, et taaslustumise argument on problemaatiline ega ole laiemalt aktsepteeritud⁶². Tema meelest oleks parim lahendus, kui Julgeolekunõukogu kinnitaks selgelt, et

⁶⁰ UN Doc S/PV.4644 (2002), 3–4.

⁶¹ Vt **Attorney-General (United Kingdom)**. 2003.

⁶² **Attorney-General (United Kingdom)** 2005, para. 10.

Iraak ei ole täitnud resolutsioonis 1441 korratud nõudmisi, ja annaks uue loa kasutada relvastatud jõudu⁶³.

Liitlaste lähtekohad tekitavad mitmeid küsimusi. Esiteks: kuidas saab resolutsioon 678, mis võeti vastu teises kontekstis ja kaksteist aastat tagasi, õigustada relvastatud jõu kasutamist Iraagi vastu aastal 2003? Nimetatud resolutsioon andis riikidele loa kasutada relvastatud jõudu, et ajada Iraak Kuveidist välja ning taastada regioonis rahu ja julgeolek. Liitlased nõustusid, et esimene neist eesmärkidest saavutati aastal 1991, ent kuna Iraak ohustas endiselt rahu ja julgeolekut, pidi novembris 1990 antud luba ka toona kehtima. Austraalia õigusnõunik kinnitas otsekoheselt, et luba ei piirdunud ainult Kuveidi vabastamise kontekstiga ega aegu iseenesest, samuti ei sisalda järgnevad resolutsioonid vihjet selle lõpetamise kohta⁶⁴. Konteksti arvestades on mõistlik väita, et novembris 1990 andis Julgeolekunõukogu loa kasutada relvastatud jõudu, et ajada Iraak Kuveidist välja ning *seeläbi* taastada regioonis rahu ja julgeoleku. Aga liitlased jagasid selle kombineeritud eesmärgi iseseisvateks, üksteisest sõltumatuteks eesmärkideks. Selline tõlgendus tähendab, et Julgeolekunõukogu muutis Iraagi kestvalt sihtmärgiks ning andis teistele riikidele piltlikult öeldes laetud relva ja õiguse seda kasutada.

Laiendatud tõlgenduse pooldajad rõhutavad, et resolutsioonis 678 anti riikidele luba kasutada kõiki vajalikke meetmeid, et viia ellu „resolutsioon 660 (1990) ja kõik järgnevad asjakohased resolutsioonid”. Resolutsioon 1441 ongi selle interpreteeringu järgi üks edasistest asjakohastest resolutsioonidest ja selle rakendamiseks on samuti õigus kasutada relvastatud jõudu. Viimane on taas ohtlik tõlgendus, kuna ei sisalda ajalist piirangut. Mõistlikum oleks väita, et umbmääraselt sõnastatud fraasi „kõik järgnevad asjakohased resolutsioonid” all peetakse silmas resolutsioone, mis võeti vastu enne resolutsiooni 678 (viimased käsitlesid aga Kuveidi vabastamist).

Kui minna tagasi Iraagi-Kuveidi konflikti aega, siis leidsid mitmed toona sed asjaosalised, et relvastatud jõu kasutamise luba oli selgelt seotud Kuveidi vabastamisega. Kindral Colin Powel, staabiülemate ühendkomitee esimees, toonitas operatsiooni „Kõrbetorm” kestel, et Julgeolekunõukogu mandaat piirdus Kuveidi vabastamisega⁶⁵. Kui president Bushilt küsiti, miks Ameerika Ühendriikide väed ei järgne taanduvatele Iraagi vägedele, vastas ta, et selleks

⁶³ *Ibid.*, para. 27.

⁶⁴ **Attorney-General (Australia)** 2003, paras 15–16.

⁶⁵ **Powell, C.** 1995. *A Soldier's Way*. London: Hutchinson, p. 490.

puudub luba⁶⁶. Ka ÜRO õigusnõunik leidis, et Julgeolekunõukogu luba piirdus konkreetse eesmärgi ehk Kuveidi vabastamisega⁶⁷.

Teiseks: resolutsioon 678 andis riikidele loa kasutada koostöös Kuveidi valitsusega „kõiki vajalikke meetmeid“. Sellest lähtudes ei olnud luba suunatud mis tahes riikidele, vaid kitsamale ringile. Julgeolekunõukogu ei kinnitanud mingit suletud nimekirja, kuid koalitsiooniga liituval riigil pidi olema Kuveidi heakskiit (selle tingimusega püüti muuhulgas välistada, et Iisrael kasutab enda tegevuse õigustamiseks Julgeolekunõukogu luba). Seega oleks pidanud ka 2003. aasta invasioon toimuma koostöös Kuveidi valitsusega. Kui võtta aluseks väide, et luba taaselustus, sest Iraak rikkus vaherahu, mis kehtestati tema, Kuveidi ja liitlaste vahel, siis võisid taaselustunud loale tugineda ainult 1991. aasta operatsioonis osalenud riigid. Lisaks võib küsida, kas näiteks Austraalia, kes ei osalenud 1991. aastal lahingutegevuses, oli ikka vaherahuosaline ja võis toetuda taaselustunud loale. Igatahes on selge, et 2003. aasta koalitsioon ei ühtinud õiguslikult 1991. aasta koalitsiooniga.

Kolmandaks: liitlased võtsid endale põhjendamatult õiguse otsustada ühepoolselt küsimuste üle, mis kuulusid Julgeolekunõukogu pädevusse. Enne kõike puudutab see kolme põhimõttelist probleemkohta: milles väljendub resolutsiooni 1441 põhjal järjekordne „tõsine rikkumine“, kes otsustab selle olemasolu üle ja järgnevate võimalike sanktsioonide rakendamise üle. Ameerika Ühendriigid leidsid, et rikkumise tõsidus on objektiivselt ja üheselt hinnatav ning seda võib tuvastada iga riik, mistõttu see ei vaja Julgeolekunõukogu hinnangut. Taolist seisukohta toetab asjaolu, et resolutsiooni 1441 kasutuse sõna järgi peab Julgeolekunõukogu „arutama olukorda“ (Iraagi järgnevaid tõsiseid rikkumisi)⁶⁸, mitte võtma vastu uut resolutsiooni.⁶⁹ Ühendkuningriik oli ettevaatlikumal positsioonil ja leidis, et kuna vaherahu tingimused oli määranud Julgeolekunõukogu, siis on just viimasel õigus ja kohustus otsustada nende rikkumise üle⁷⁰. Aga kui Julgeolekunõukogu peaks olema selleks võimetu, siis on riikidel võimalus edasise suhtes ise otsus langetada⁷¹.

⁶⁶ **Franck, T. M.** 2003. What Happens Now? The United Nations after Iraq. – *American Journal of International Law*, 97, p. 612.

⁶⁷ **Zacklin, R.** 2008. The UN Secretariat and the Use of Force in a Unipolar. First Lecture: Introduction and the Iraq-Kuwait Conflict. – Sir Hersch Lauterpacht Memorial Lectures, 2007–2008. <www.lcil.cam.ac.uk/sites/default/files/LCIL/documents/lectures/2008_Lecture_1.pdf>, (01.07.2013), para. 40.

⁶⁸ SC Res 1441, 8 November 2002, para. 12.

⁶⁹ **Attorney-General (United Kingdom)** 2005, para. 22.

⁷⁰ *Ibid.*, para. 10.

⁷¹ *Ibid.*, paras 21–25.

Selline ühepoolne otsustusõigus on ohtlik ega ole kooskõlas Julgeolekunõukogu resolutsioonidega, samuti mitte nende ettevalmistamisel väljendatud seisukohtadega. Vaheerahu kehtestanud resolutsioonis on kirjas, et Julgeolekunõukogu jätkab olukorra jälgimist ja „astub edasisi samme, mis on vajalikud käesoleva resolutsiooni rakendamiseks ning rahu ja julgeoleku tagamiseks”⁷². Ameerika Ühendriikide väide, et resolutsiooni 1441 järgi piirdub Julgeolekunõukogu edasine roll ainult arutamise või lihtsalt informatsiooni teadmiseks võtmisega ning tegelik otsustusõigus kuulub riikidele endile, ei ole kooskõlas põhimõttega, mille järgi peaks Julgeolekunõukogul olema kollektiivses julgeolekusüsteemis keskne roll⁷³. Resolutsiooni 1441 mõtestamisel ei tohiks piirduda ainult ühe lõiguga, mis räägib olukorra hindamisest, vaid tuleks vaadata ka teisi osi. Nii ütleb lõik 4, et Iraagi edasised rikkumised esitatakse Julgeolekunõukogule „hindamiseks”. Õeldu viitab asjaolule, et Julgeolekunõukogu peab vähemalt kaaluma, kas toimus rikkumine ja kui tõsine see oli. Samuti ei arvesta mainitud seisukoht asjaolu, et resolutsiooni 1441 ettevalmistamisel ja vastuvõtmisel rõhutasid mitmed riigid, et sanktsioonideks, sh relvastatud jõu kasutamiseks, on vaja uut Julgeolekunõukogu otsust.⁷⁴ Hiina Rahvavabariik, Prantsusmaa ja Venemaa andsid välja ühisavalduse, milles toonitati järgmist.

“In case of failure by Iraq to comply with its obligations, /.../ [s]uch failure will be reported to the Security Council by the Executive Chairman of UNMOVIC or by the Director General of IAEA. It will be then for the Council to take a position on the basis of that report. Therefore, [Resolution 1441] fully respects the competences of the Security Council in the maintenance of international peace and security, in conformity with the Charter of the United Nations.”⁷⁵

Eeltoodust hoolimata väitsid Ameerika Ühendriikide välisministeeriumi õigusnõunikud pärast invasiooni vastupidist. Nad toonitasid, et küsimus, kui tõsine oli järjekordne rikkumine või kes peaks selle tuvastama, ei tohiks juhtida tähelepanu kõrvale asjaolust, et sellise rikkumise tuvastamine „annab individuaalsetele liikmesriikidele loa kasutada jõudu, et tagada [Julgeoleku-

⁷² SC Res 687, 3 April 1991, para. 34.

⁷³ ÜRO harta, artikkel 24 (1).

⁷⁴ UN Doc S/PV.4644 (2002), pp. 6–7 (Mehhiko), 7–8 (Iirimaa), 10 (Süüria).

⁷⁵ Iraq/UNSCR 1441 – Joint Statement by the People’s Republic of China, France and the Russian Federation, New York, 8 November 2002. <www.ambafrance-uk.org/Iraq-UNSCR-1441-Joint-statement-by.html>, (01.07.2013).

nõukogu] resolutsioonide täitmine”⁷⁶. Viimane väide lihtsalt ei vasta tõele. Resolutsiooni 1441 eestvedajad – Ameerika Ühendriigid ja Ühendkuningriik – kinnitasid, et resolutsioon ei sisalda automaatset ega kaudset luba kasutada relvastatud jõudu⁷⁷, kuid ühepoolse otsustamise argument muudab väite ju mõttetuks. Kui nimetatud resolutsioon andis riikidele tegelikult õiguse ühepoolset otsustada (jah, Julgeolekunõukogu pidi eeltingimusena „olukorda arutama”), kas Iraak on pannud toime uue tõsise rikkumise, ja kasutada seejärel relvastatud jõudu, siis on kõnealune luba resolutsiooni ikkagi varjatult sisse kirjutatud. Sel moel jõuti olukorda, kus puudus nii uus luba kui isegi Julgeolekunõukogu otsustus selle kohta, et Iraak on rikkunud vaherahu tingimusi või et Iraak ei kasutanud viimast võimalust oma käitumist muuta – liitlased lihtsalt langetasid ühepoolse otsuse ja taganesid oma varasematest lubadustest.

Neljandaks: võrreldes resolutsioone 686 ja 687 võib väita, et resolutsioonis 678 antud luba kasutada relvastatud jõudu ei peatunud, vaid lõppes pärast vaherahu kehtestamist, mistõttu ei saa rääkida loa taaselustumisest. Resolutsioon 686 võeti vastu pärast vaenutegevuse peatumist veebruari lõpus (põhimõtteliselt oli kehtestatud vaherahu). Selles öeldakse, et resolutsioonis 678 antud luba kasutada relvastatud jõudu jääb kehtima seniks, kuni Iraak täidab resolutsioonis 686 esitatud nõudmised (need seostusid Kuveidist lahku misega ega puudutanud desarmeerimist).⁷⁸ Teisisõnu, 1991. aasta koalitsioonile jäi alles võimalus jätkata vaenutegevust juhul, kui Iraak Kuveidist ei lahku, ei vabasta kinnipeetud isikuid, ei võta vastutust tekitatud kahjude eest, ei saada delegatsiooni vaenutegevuse lõpetamise läbirääkimistele jms. Resolutsioon 687, mis kehtestas ametliku vaherahu ja pani Iraagile mitmesuguseid kohustusi, ei sisalda kinnitust, et luba kasutada relvastatud jõudu jääb kehtima. Relvastatud jõu kasutamisele viidatakse ainult ühes lõigus, milles Julgeolekunõukogu lubab *ise* tagada Kuveidi piiri puutumatus.⁷⁹ Kummaline oleks ju väita, et kui Kuveidi suveräänsuse rikkumise puhul on

⁷⁶ Taft IV, W. H., Buchwald, T. F. 2003. Preemption, Iraq, and International Law. – American Journal of International Law, 97, p. 560.

⁷⁷ UN Doc S/PV.4644 (2002), pp. 3–4.

⁷⁸ SC Res 686, 2 March 1991, para. 4.

⁷⁹ SC Res 687, 3 April 1991, para. 4. Ameerika Ühendriigid pakkusid alguses välja resolutsiooni eelnõu, mis oleks andnud koalitsioonile õiguse tagada Kuveidi piiri puutumatus, seda vajadusel ka sõjaliste meetmetega, kuid see ei olnud teistele riikidele vastuvõetav. Freudenschuß, H. 1994. Between Unilateralism and Collective Security: Authorizations of the Use of Force by the UN Security Council. – European Journal of International Law, 5, p. 500; vt ka UN Doc S/PV.2981 (1991).

vaja Julgeolekunõukogu otsust (laskumata siinjuures arutellu võõrandamatu enesekaitseõiguse üle), siis muude, tagasihoidlikumate rikkumiste puhul võivad riigid sanktsioonide valiku üle ise otsustada⁸⁰. Muuhulgas öeldakse resolutsioonis, et koalitsiooniväed peavad resolutsiooni 686 järgi lahkuma Iraagist pärast ÜRO vaatlusmissiooni saabumist (toimus mais 1991). Mainitu viitab asjaolule, et relvastatud jõu kasutamise luba (mis tähendas toona luba relvajõudude viibimiseks teise riigi territooriumil) ei kehtinud enam.⁸¹

Ka resolutsioonide 686 ja 687 ettevalmistamisel leidsid mitmed riigid, et resolutsioonist 678 tulenenud luba kasutada relvastatud jõudu oli minetanud oma tähenduse ja edasiste sõjaliste meetmete kasutamine eeldab Julgeolekunõukogu otsust. Näiteks Hiina Rahvavabariik ja India jätsid resolutsiooni 686 puhul hääletamata, sest pidasid põhjendamatuks, et relvastatud jõu kasutamise luba jääb kehtima⁸², kuid andsid poolthääle resolutsioonile 687, mis ei sisaldanud sellist sätet. Resolutsiooni 687 puhul arutati relvastatud jõu kasutamist ainult seoses Kuveidi piiride kaitsmisega ning seejuures toonitasid mitmed riigid, et otsustajaks peab olema Julgeolekunõukogu⁸³.

Eelnenut arvestades on loogiline väita, et resolutsioonis 678 sisalduv luba kasutada relvastatud jõudu lõppes pärast Kuveidi vabastamist ja vaherahu kehtestamist ning selle kasutamine kaasnevate eesmärkide (rahu ja julgeoleku tagamine regioonis laiemalt) saavutamiseks ei ole lubatud.

Liitlased on esitanud sellele vastuväite, et taaselustumise argumenti on kasutatud ka varem ja rahvusvaheline kogukond on seda aktsepteerinud. Jaanuaris 1993 ja detsembris 1998 sooritasid Ameerika Ühendriigid ja Ühendkuningriik Iraagi vastu sõjalisi rünnakuid ning viitasid seejuures resolutsioonidele 678 ja 687. Tõepoolest, nende juhtumite puhul nõustus rahvusvaheline kogukond – kuid ennekõike Julgeolekunõukogu –, et Iraak oli tõsiselt üle astunud resolutsioonist 687 tulenevatest kohustustest, ja Julgeolekunõukogu oli kaasnenud arutelu arvestades valmis kaaluma sõjalist sekkumist⁸⁴. Sellest hoolimata on ennatlik väita, et Julgeolekunõukogu

⁸⁰ **Lobel, J., Ratner, M.** 1999. Bypassing the Security Council: Ambiguous Authorizations to Use Force, Cease-Fires and the Iraqi Inspection Regime. – *American Journal of International Law*, 93, p. 149.

⁸¹ *Ibid.*, para. 6.

⁸² Resolutsiooni 686 ettevalmistamise arutelu vt UN Doc S/PV.2979 (1991).

⁸³ UN Doc S/PV.2981 (1991), paras 78 (India), 101 (Venemaa), 113 (Ühendkuningriik).

⁸⁴ Vt nt UN Doc S/25081 (1993); UN Doc S/25091 (1993); SC Res 1154, 2 March 2008; SC Res 1205, 5 November 1998; **Taft IV, Buchwald** 2003, pp. 559–560.

nõustus tõlgendusega, mis lubas mingitel riikidel kasutada ühepoolselt relvastatud jõudu⁸⁵.

Eelnenut arvestades ei olnud üllatav, et rahvusvaheline kogukond pidas 2003. aasta Iraagi invasiooni õigusvastaseks. Araabia Liiga (22 riiki), Mitteühinemisliikumine (tollal 116 riiki) ja erinevad riigid saatsid Julgeolekunõukogule kirja, milles mõistsid invasioon hukka⁸⁶. Julgeolekunõukogu istungil väljendasid mitmed liikmed samasugust arvamust, nt Hiina Rahvabariik, Prantsusmaa, Saksamaa ja Venemaa, või eitasid Julgeolekunõukogu loa olemasolu, nt Araabia Liiga ja Mitteühinemisliikumine⁸⁷.

Kokkuvõte

Liitlaste otsus kasutada Iraagi vastu relvastatud jõudu tõstatas tõsiseid rahvusvahelis-õiguslikke küsimusi ja lõhestas oluliselt rahvusvahelist kogukonda, sh läänemaailma. Iraak ei olnud rahvusvahelise kogukonna eeskujulik liige ning paljude arvates tuli Iraagi käitumist arvestades otsustavalt tegutseda ja jätta vajadusel kõrvale „vananenud” või „ebaadekvaatsed” rahvusvahelised õigusnormid. See võib olla poliitiliselt mugav retoorika, kuid tuleb arvestada, et selline käitumine loob ohtliku pretsedendi, millele võivad hiljem toetuda ka vähem õiguskuulekad riigid.

Operatsiooni „Iraagi vabadus” toetuseks on välja pakutud erinevaid õiguslikke aluseid, nt humanitaarne interventsioon, võitlus terrorismi vastu, enesekaitse ja Julgeolekunõukogu luba. Liitlaste väljautlemistest võime leida vihjeid kõigile nimetatutele, kuid ametlikult toetuti Julgeolekunõukogu loale. Olukorra tegi keeruliseks asjaolu, et Julgeolekunõukogu ei andnud luba just 2003. aastal toimunud sõjaliseks operatsiooniks. Seetõttu toetusid liitlased hoopis novembris 1990 saadud loale, mis oli antud Iraagi-Kuveidi konfliktis kontekstis, kuid mis väidetavalt taaselustus 2003. aastal Julgeolekunõukogu resolutsioonide 678, 687 ja 1441 koosmõjus. See on mitmel põhjusel kaheldav lahendus. Miks peaks luba taaselustuma kaksteist aastat hiljem ja teises kontekstis? Julgeolekunõukogu andis tollal riikidele loa kasutada koostöös Kuveidi valitsusega relvastatud jõudu, et ajada Iraak Kuveidist välja ning taastada seeläbi regiooni rahu ja julgeolek. Operatsioon „Iraagi vabadus” ei toimunud koostöös Kuveidi valitsusega ega olnud seotud

⁸⁵ Vt Gray 2008, pp. 350–351.

⁸⁶ UN Doc S/2003/365; UN Doc S/2003/357.

⁸⁷ Vt UN Doc S/PV.4726 (2003).

Kuveidi vabastamisega, vaid oli suunatud üksnes regioonis rahu ja julgeoleku taastamisele (see oli esialgse mandaadi üks osa, mis muutus hiljem eraldi eesmärgiks). Resolutsioonid, millele liitlased toetusid, säilitasid mõningates olulistest küsimustes Julgeolekunõukogu otsustusõiguse (nt: kas Iraak on uuesti tõsiselt oma kohustustest üle astunud, millised sanktsioone tuleks rakendada). Samas võtsid liitlased otsustusõiguse iseendale, muutes Julgeolekunõukogu otsekui formaalseks jututoaks. Taaselustumise argument põhineb lähtekohal, et kui aprillis 1990 kehtestati koalitsiooni ja Iraagi vahel vaerahu, siis relvastatud jõu kasutamise luba ei lõppenud, vaid peatus. Julgeolekunõukogus toimunud diskussioone silmas pidades on põhjust arvata, et kõnealune luba siiski lõppes vaerahu kehtestamisel, ja Julgeolekunõukogu liikmed ei pidanud õigeks, et riigid võiksid edaspidi iseseisvalt kasutada sõjalisi meetmeid.

Kokkuvõttes võib järeldada, et operatsioonil „Iraagi vabadus” puudus selge õiguslik alus. Liitlaste põhjendustes oli teatav loogika, kuid valdavalt ei nõustunud rahvusvaheline kogukond esitatud väidetega. Seejuures nõrgestas liitlaste positsiooni nende ebajärjekindel või lausa pahatahtlik käitumine (alguses rõhutati Julgeolekunõukogu loa tähtsust, ent kui seda ei saadud, siis öeldi, et tegelikult ei olegi vaja, sest varasem luba ikka veel kehtib). Lisaks on ilmne, et kuritarvitati teiste riikide usaldust (hoolimata väitest, et resolutsioon 1441 taaselustas varem antud loa kasutada relvastatud jõudu, ei andnud see tegelikult kõnealust luba).

Kirjandus

- Arend, A. C.** 2003. International Law and the Preemptive Use of Military Force. – Washington Quarterly, 26.
- Brownlie, I.** 1963. International Law and the Use of Force by States. Oxford: Clarendon Press, 1963.
- Dinstein, Y.** 2011. War, Aggression and Self-Defence. 5th ed., Cambridge: Cambridge University Press.
- Eichensehr, K. E.** 2008. Defending Nationals Abroad: Assessing the Lawfulness of Forcible Hostage Rescues. – Virginia Journal of International Law, 48.
- Freudenschuß, H.** 1994. Between Unilateralism and Collective Security: Authorizations of the Use of Force by the UN Security Council. – European Journal of International Law, 5.
- Franck, T. M.** 2003. What Happens Now? The United Nations after Iraq. – American Journal of International Law, 97.
- Gray, C.** 2002. From Unity to Polarization: International Law and the Use of Force against Iraq. – European Journal of International Law, 13.

- Gray, C.** 2008. *International Law and the Use of Force*. 3rd ed., Oxford: Oxford University Press.
- Halberstam, M.** 1996. *The Right to Self-Defense Once the Security Council Takes Action*. – *Michigan Journal of International Law*, 17.
- Henkin, L.** 1979. *How Nations Behave: Law and Foreign Policy*. 2nd ed., New York: Columbia University Press, 1979.
- Joseph, P.** 1993. *Peace Politics: The United States between the Old and New World Orders*. Philadelphia: Temple University Press.
- Kearley, T.** 1999. *Raising the Caroline*. – *Wisconsin International Law Journal*, 17.
- Lobel, J., Ratner, M.** 1999. *Bypassing the Security Council: Ambiguous Authorizations to Use Force, Cease-Fires and the Iraqi Inspection Regime*. – *American Journal of International Law*, 93.
- Murphy, S. D.** 1999. *Contemporary Practice of the United States Relating to International Law*. – *American Journal of International Law*.
- Ocelli, M. B.** 2003. *'Sinking' the Caroline: Why the Caroline Doctrine's Restrictions on Self-Defense Should Not Be Regarded as Customary International Law*. – *San Diego International Law Journal*, 4.
- Pillai, R. V.; Kuwar, M.** 1962. *The Political and Legal Status of Kuwait*. – *International and Comparative Law Quarterly*, 11.
- Powell, C.** 1995. *A Soldier's Way*. London: Hutchinson.
- Schmitt, M. N.** 2004. *The Legality of Operation Iraqi Freedom in International Law*. – *Journal of Military Ethics*, 81.
- Taft IV, W. H.; Buchwald, T. F.** 2003. *Preemption, Iraq, and International Law*. – *American Journal of International Law*, 97.
- Tesón, F. R.** 2005. *Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Morality*. Ardsley: Transnational Publishers.
- Värk, R.** 2011. *Riikide enesekaitse ja kollektiivse julgeolekusüsteemi võimalikusest terroristlike mitteriiklike rühmituste kontekstis*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011
- Värk, R.** 2003. *Humanitaarne interventsioon*. – *Juridica*, 11 (2).
- Värk, R.** 2013. *The Legal Framework of the Use of Armed Force Revisited*. – *Baltic Security and Defence Review*, 15 (1).
- Wedgwood, R.** 2003. *The Fall of Saddam Hussein: Security Council Mandates and Preemptive Self-Defense*. – *American Journal of International Law*, 97.
- Yoo, J.** 2003. *International Law and the War in Iraq*. – *American Journal of International Law*, 97.

Lepingud

Rahvusvahelise Kohtu statuut.

Rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioon, 23. mai 1969, jõustunud 27. jaanuar 1980, 1155 UNTS 331.

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni harta.

Kohtulahendid

- Barcelona Traction, Light and Power Company Limited* (Belgium v Spain), Second Phase, Judgment, ICJ Reports (1970) 3.
- Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America), Merits, ICJ Reports (1986) 14.

Dokumendid

- Attorney-General (Australia)**. 2003. Memorandum of Advice on the Use of Force against Iraq. – Australian Yearbook of International Law, 24.
- Attorney-General (United Kingdom)**. 2003. Legal Basis for the Use of Force against Iraq. – International and Comparative Law Quarterly, 52.
- Attorney-General (United Kingdom)**. 2005. Iraq: Resolution 1441. – International and Comparative Law Quarterly, 54.
- House of Commons, Foreign Affairs Committee**. 2002. Foreign Policy Aspects of the War against Terrorism. Second Report of Session 2002–03. <www.publications.parliament.uk/pa/cm200203/cmselect/cmfaff/196/196.pdf>, (01.07.2013).
- Iraq/UNSCR 1441** – Joint Statement by the People’s Republic of China, France and the Russian Federation, New York, 8 November 2002. <www.ambafrance-uk.org/Iraq-UNSCR-1441-Joint-statement-by.html>, (01.07.2013).

- SC Res 479, 28 September 1980.
- SC Res 514, 12 July 1982.
- SC Res 522, 4 October 1982.
- SC Res 582, 24 February 1986.
- SC Res 598, 20 July 1987.
- SC Res 612, 9 May 1988.
- SC Res 660, 2 August 1990.
- SC Res 661, 6 August 1990.
- SC Res 665, 25 August 1990.
- SC Res 670, 25 September 1990.
- SC Res 678, 29 November 1990.
- SC Res 686, 2 March 1991.
- SC Res 687, 3 April 1991.
- SC Res 1154, 2 March 2008.
- SC Res 1205, 5 November 1998.
- SC Res 1441, 8 November 2002.
- UN Doc S/2002/1242.
- UN Doc S/2003/350.
- UN Doc S/2003/351.
- UN Doc S/2003/352.

UN Doc S/2003/357.

UN Doc S/2003/365.

UN Doc S/22456 (1991).

UN Doc S/PV.2979 (1991).

UN Doc S/PV.2981 (1991).

UN Doc S/PV.4644 (2002).

UN Doc S/PV.4701 (2003).

UN Doc S/PV.4726 (2003).

White House. 2002. President Delivers State of the Union Address.

<georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>, (01.07.2013).

White House. 2003. President Says Saddam Hussein Must Leave Iraq Within 48 Hours.

<georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030317-7.html>, (01.07.2013).

Muud materjalid

Zacklin, R. 2008. The UN Secretariat and the Use of Force in a Unipolar. First Lecture: Introduction and the Iraq-Kuwait Conflict. – Sir Hersch Lauterpacht Memorial Lectures, 2007–2008. <www.lcil.cam.ac.uk/sites/default/files/LCIL/documents/lectures/2008_Lecture_1.pdf>, (01.07.2013)

RENÉ VÄRK, *dr. iur.*,

Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste riigi- ja rahvusvahelise õiguse dotsent,
Tartu Ülikooli rahvusvahelise õiguse dotsent